

*Ковчина І.М.
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова*

ДОЗВІЛЛЯЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОДНА З УМОВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

Сучасне суспільство живе у новій епосі. ХХІ сторіччя дало світові риси нової цивілізації. Але в усі часи питання підвищення економічного, соціального та культурного рівня дітей та молоді стояло гостро. Декларацією прав дитини, що проголошена Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 20 листопада 1959 року у Принципі 2 наголошується: „Дитині законом або іншими засобами повинен бути забезпечений спеціальний захист і надані можливості та сприятливі умови, які дозволили б їй розвиватися фізично, розумово, морально, духовно та у соціальному відношенні здоровим і нормальним шляхом в умовах свободи та гідності. При виданні з цією метою законів головним міркуванням має бути найкраще забезпечення інтересів дитини” [1, – С. 9]. Поліпшення умов оточуючого середовища є головною метою перетворень. З цієї точки зору те, що тепер робиться в Україні, і є однією великою „соціальною підтримкою”. Сучасна демократична влада та її опозиція розглядають молодь у якості об'єкту соціального захисту. Так вони виправдовують особисту необхідність: вважають, що їй потрібно нагодувати та одягнути. Насправді кожен не повинен розраховувати на те, що хтось інший, навіть держава, повинен зробити це за нього. Але держава повинна надавати умови. На це вказується у Статті 31 Конвенції про права дитини, що була ратифікована Україною 27 лютого 1991 року (Постанова Верховної Ради № 789–ХП), за якою всі держави зобов'язуються визнавати право дитини на відпочинок і дозвілля, право брати участь в іграх і розважальних заходах, що відповідають її віку, та вільно брати участь у культурному житті та займатися мистецтвом [там само, – С. 54].

Метою даної статті є аналіз дозвілляєвої діяльності як однієї з умов соціального захисту дітей.

Даним питанням в Україні займаються А.Й. Капська, О.В. Безпалько, Р.Х. Вайнола, О.А.Кузьменко, С.В.Толстоухова та інші.

Сьогодні питання виховання правосвідомості дітей та молоді потребує суттєвого роз'яснення. При цьому допомога повинна бути конкретною. Реформа політичної системи, докорінна перебудова економічного механізму, перегляд законодавства і прийняття нових законів вимагають особливої уваги.

Все більшу стурбованість викликає той факт, що престиж права взагалі і законодавства зокрема значно знизилась в умовах трансформації суспільства. У більшості молоді з'явилась стійка тенденція відсутності поваги до законослухняної форми поведінки, а перевага надається культу сили, жорстокості, насиллю. Діти та молодь повинні знати, що законом їм забезпечується право на дозвілля. Стаття 20 Закону України „Про охорону дитинства”, що був прийнятий 18 січня 2001 року, встановлює, що „...держава забезпечує...безкоштовний доступ до національних духовних та історичних цінностей, досягнень світової культури шляхом надання можливості користування бібліотечними фондами, виставковими залами, музеями тощо. З цією метою створюється мережа спеціальних дитячих закладів культури, закладів позашкільної освіти, діяльність яких спрямовується на сприяння розвитку індивідуальної та колективної творчості дітей” [там само, С. 123–124].

Аналіз дозвіллевої діяльності як однієї із умов соціального захисту дітей свідчить про необхідність впровадження у більш широкому масштабі комплексу практичних заходів по наданню соціальної допомоги дітям, молоді, жінкам та сім'ям, покращення соціально–правового виховання та захисту їх інтересів, які спрямовані на формування знань, умінь та навичок законослухняної поведінки, підвищення правової культури, розвитку інтелектуальних здібностей.

Накопичення знань, формування і становлення духовного та інтелектуального життя помітно змінюють моральні погляди та порядок. Тільки той, хто набуває з дитинства соціально–правових знань отримує велику силу.

Питання соціального правовиховання турбують не тільки педагогів, а й політиків. Соціальне правове виховання має набути масового характеру. Всім змалку повинні передатися переконання Н.Віннера, що „дійсно жити – значить жити, маючи правильну інформацію”. До цієї інформаційної категорії відносяться і правові закони та акти. Сьогодні, як можливо ніколи раніше, необхідна практична реалізація інформативно–просвітницької тріади „правове виховання – правове навчання – правова освіта”. Всі частини цієї тріади взаємопов'язані, вони є підґрунтям формування соціально–правового світогляду дітей.

Реальні історичні умови багато в чому залежать від шкіл, університетів та інших державних і громадських організацій. Розвиток світового співтовариства в останні десятиріччя все більше ставить у центр системи освіти необхідність соціально–правового виховання. Потрібно гармонізувати

відношення молоді та середовища через знайомство з сучасним законодавством, правовими проблемами, потрібно виходити з того, що юнацтво живе в суспільстві і для його гармонійної соціалізації необхідно зануритись у сучасне культурне середовище через засвоєння основних соціальних норм життя. І завдання правовиховного процесу – навчити дітей та молодь жити, дотримуючись соціальних законів в умовах безперервної самоосвіти.

Забезпечувати правову самоосвіту повинні соціальні і позашкільні заклади, які наповнюють змістом вільний від навчання або роботи час дітей та молоді, що визначається як дозвіллева діяльність. Молода людина повинна сформуванати у собі вміння здійснювати відповідний вибір з різних альтернатив. А соціальні інститути працюють заради того, щоб у подальшому вони переставали бути потрібними. Їх головне завдання – „запустити механізм самоорганізації і саморозвитку”. Найбільш повно цей механізм може спрацювати у різних видах позанавчальної діяльності [2, С. 133].

Отже, суспільство може і повинне допомагати молодому поколінню включитися до активної діяльності, створюючи для цього умови для його становлення та інтеграції в життя суспільства. Проте не досить лише створити умови для позитивно–мотиваційної діяльності, доцільно затратити багато енергії, щоб сформуванати у молоді традицію аналізу свого становища, здатність нести відповідальність за свої вчинки, співпрацювати, приймати спільні рішення в групі, здійснювати реальну суспільну діяльність і розвивати необхідні для такої діяльності навички і вміння [там само].

А цього можна досягти тільки за умови включення індивіда до дозвіллевої діяльності. Нами вперше окреслено поняття Дозвілля. Дозвілля – процес, унаслідок якого особистість набуває соціальних навичок: спілкування з іншими людьми, участі у діяльності різних мікрогруп, розвиває організаторські та управлінські здібності, навчається надавати допомогу, оцінювати власну діяльність, знаходити правильні самостійні рішення.

Одним із найважливіших завдань соціально орієнтованої держави є сприяння розвитку молодого покоління, задоволення його потреб та виконання обов’язків, передбачених Конвенцією ООН про права дитини, Всесвітньою декларацією про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей та Планом дій щодо її виконання. Втілення у життя вимог цих документів потребує від Української держави невідкладних дій, спрямованих на пріоритетне ефективне вирішення проблем дитинства.

Ситуація, що склалася у сфері розвитку дітей, – складова демографічної кризи, яка характеризується погіршенням не лише кількісних, а й якісних характеристик населення.

У духовному розвитку спостерігається розпливчастість життєвих цілей, девальвація загальнолюдських і культурно–національних цінностей, для значної частини дітей властивий стан соціальної інфантильності. Актуалізуються проблеми культури спілкування, адаптованості дітей і підлітків до навчально–виховних колективів [1, С. 147]. Національною програмою „Діти України”, що затверджена Указом Президента України від 18 січня 1996 року № 63/96 передбачається „...забезпечення збереження та оптимізації мережі закладів освіти, розвиток і створення нових типів навчально–виховних закладів для дітей різного віку, організація їх повноцінного дозвілля, сприяння розвитку психолого–педагогічних служб, основним завданням яких має бути...консультативно–методична допомога всім учасникам навчально–виховного процесу, просвітницька робота, психологічна експертиза нових технологій навчання та виховання” [там само, С. 150].

Дитяча дозвіллева діяльність сьогодні має інші соціальні форми та заходи, ніж 10–15 років тому. Тепер проведення вільного часу безпосередньо залежить від рівня матеріального стану сім’ї, причому розшарування „за грошовим принципом” іде дуже швидкими темпами. Ще не так давно ми не могли уявити собі дітей, які замість того, щоб після школи робити уроки або гратися м’ячем, відправлялися торгувати цигарками, газетами або мити машини, а то й просто бомжувати. Діти опинилися на свободі: частина сидить біля телевізорів, інші оволодівають знаннями, деякі бродять вулицями. Чи ходять вони до гуртків, студій, театрів або тільки у погані компанії, підвали, тусовки, і чи знаємо ми куди вони підуть завтра?

Розглянемо основні соціальні тенденції у проведенні дозвіллевої діяльності – вільного від школи часу дітьми та молоддю сьогодні.

У 90-х роках такі поняття, як дозвілля та школа вважалися не співвідносними із засобами життя багатьох тисяч дітей. У найближчому майбутньому масштаби дитячої бездоглядності, бродяжництва та жебракування не зменшаться. Для цього є всі підстави: злидарювання, розпад сімей, соціальна дезорієнтація населення. Більше того, і для „нормальних” дітей, тобто тих, які живуть у повноцінних сім’ях та ходять до школи, є загроза маргіналізації. Школи також стали інструментом соціального добору. Якщо раніше всіх „тягнули” до закінчення восьмирічки, то тепер підлітків, які з двійками закінчили неповну середню школу, не залишають. Тобто діти

можуть навіть не навчатися і стають занедбаними, забутими рідними та суспільством.

Суттєві зміни у житті чекають зараз і тих дітей, які переводяться в престижні навчальні заклади. Сучасні ліцеїсти та гімназисти не мають вільного часу. Проходження поглиблених курсів майже за всіма предметами вимагає від підлітка великої напруги: як правило, діти кожен день відвідують від 6 до 8 уроків, вивчають дві іноземні мови, ще потрібно додати час на дорогу до ліцею та постійні заняття вдома, дитині залишається тільки кілька годин на сон та їжу. Тобто, у середньому робочий день учня початкових класів елітного навчального закладу складає 12–13 годин, старшокласника – до 16–18 годин. У дітей немає вільного часу і навчаються вони на шкоду здоров'ю. Як не парадоксально, повноцінним не можна назвати дозвілля дітей „нових багатих”, тобто тих, хто може собі дозволити розкішні розваги. Але оскільки таких дітей все ж таки мало, спеціального „дитячого” дозвілля для них немає. Нічні клуби, бари, ресторани, поїздки за кордон, фітнесс–центри – все це скоріше калька з того, як розважаються їхні батьки. І не дивлячись на забезпеченість, належність до „вищої касты” не дає їм повної упевненості, їм не вистачає спілкування, у тому числі і з однолітками, та розуміння.

Що ж роблять після занять „нормальні”, „неважкі” діти, які мають законослухняних, порядних маму й тата, закінчують як мінімум середню школу та стандартно розвиваються? Судячи з регулярного зниження купівельної спроможності, навряд чи більшості з них дозволені щотижневі виходи на вечірки до модних клубів та подорожі. Більша частина таких підлітків у вільний час сидить вдома біля телевізорів. В цілому ж з них 95 відсотків кожний день дивиться телевізор, 93 – слухають музику. Спілкуванню з друзями та читанню художньої літератури учні присвячують значно менше часу, дуже популярними є спорт, на останньому місці – відвідування кінотеатрів, театрів, музеїв. Підлітки, по суті, стали телезаручниками, яким цікаво слідкувати за життям через „голубий екран”.

Припинення фінансування відбилося на чисельності гуртків, секцій. Зростання цін на квитки у кіно, музеї, концерти, дитячі та молодіжні журнали і книги, на додаткову платну освіту поглибив самотність молодого людини. Система загальнодоступного дошкільного та позашкільного навчання наукам, мистецтву, спорту та ремісництву, що дає додатковий культурний розвиток, – порушена.

Важливість системи додаткової освіти не потребує доказів. Кожна сім'я намагається з трьох–п'яти років записати дитину до різних гуртків – художніх, музичних, спортивних. Розвивати дитину у всіх можливих напрямках одразу –

завдання кожного з поколінь. Може саме завдяки цьому факту закладам додаткової освіти дітей пощастило вижити, не дивлячись на всі складності соціально–економічного характеру та дефіциту фінансування. Сьогодні двоє з п'яти учнів по закінченню уроків у школі зайняті художньою та технічною творчістю, спортом та туризмом. Обґрунтувати цей факт можна лише тим, що діти обирають собі справу самі. На відміну від ненависного часом навчання у школі додаткова освіта дозволяє набути швидше особистого розвитку, виявити лідерські якості, забезпечити індивідуальний паритетний підхід дорослого до дитини. 70 відсотків школярів голосують за позашкільну освіту і мотивують тим, що їх приймають серйозно, дають змогу самим вирішувати, що робити і самим експериментувати.

Динаміка змін кількісних показників по установах додаткової освіти свідчить про те, що різкий спад з багатьох видів позашкільної діяльності, без сумніву, був. Стабілізація намітилася зовсім недавно і в даний час продовжує зростати. Правда, хочеться відмітити, що багато палаців дитячої та юнацької творчості п'ять–сім років тому припинили свою діяльність як загальні дозвілєві заклади. Вони одразу розпалися на декілька суспільних або державних об'єднань, чим, можливо, обумовлено зростання кількості за іншими категоріями закладів, які збільшувались за рахунок приєднання собі подібних.

Найбільш популярний та масовий у системі додаткової освіти – художньо–естетичний напрямок. Експерти вважають, що його роль значно зросла за рахунок створення ліцеїв, гімназій, спеціалізованих класів. У найближчі роки кількість художніх хореографічних шкіл, музичних та літературних товариств, творчих майстерень зросте вдвічі. Активно будуть створюватись інноваційні заклади – центри народних промислів, творчі студії, інші об'єднання, які сприяють ранньому професійному самовизначенню підлітків. „Позашкільними” лідерами можна назвати Київ, Одесу, Львів. Не відстають від великих міст і маленькі. На сьогодні діє Благодійний фонд „Повернення до життя” у м. Знам'янка Кіровоградської обл., метою якого є сприяння становленню громадянського суспільства шляхом надання послуг для вирішення проблем освітнього, соціального, культурного та наукового характеру; відеостудія „Фокус” у м. Тульчин Вінницької обл., яка створює сприятливі умови для розвитку творчості дітей та підлітків, надає дітям–сиротам можливості для самореалізації, опанування потрібних їм навичок і знань для подальшого дорослого життя; зразкова студія ТБ і преси „Розовий слон” при Центральному будинку дитячої та юнацької творчості, яка надає дітям та підліткам сприятливих умов для розвитку творчості у царині

аудіовізуальної культури, навчання основам журналістської майстерності, розвиває у дітей акторські, дикторські здібності, організовує подальше професійне навчання студійців, сприяє формуванню активної громадянської позиції; клуб юних журналістів–видавців „Улюблену газету своїми руками” (проект газети „ТелеграфЪ”) м. Кременчука Полтавської обл. навчає у позашкільний час дітей та підлітків основам журналістської майстерності та видавничої справи; Кримський Республіканський учбово–дослідницький центр учнівської молоді залучає дітей та підлітків віком від 12 до 18 років до роботи у відеостудії „Муза–10”, газета Малої Академії Наук школярів Криму „Искатель” знайомить зі специфікою, законами, функціями екранних мистецтв, мистецькою культурою кіно та телебачення, навчає основам журналістської майстерності; Молодіжний інформаційний центр м.Одеси, який пропагує здоровий спосіб життя шляхом підвищення рівня обізнаності дітей та молоді, організовує інформаційно–просвітницьку, освітньо–профілактичну роботу з учнівською молоддю [3, С. 8, 9,18, 19,20, 24].

На початку 90-х років йшло становлення дозвіллевих закладів нового типу. Тоді ж почали створюватись і громадські дитячі об’єднання. Їхньою метою було вирішення актуальних завдань – виховання громадянства, знаходження віри у свої сили, підтримка молодіжного лідерства, поліпшення здоров’я підлітків. На перших порах від них відмежовувались, але скоро почали дослуховуватися. Відмовившись від ідеологічного компонента, вони ввібрали в себе із минулого досвіду все найкраще. Останнім часом з’являється все більше громадських організацій, ініційованих самим юнацтвом. Вони не переслідують наміри надати дитині „професійний імпульс”, а іноді просто хочуть забрати дитину з вулиці, зацікавити її. Громадські організації залучають дітей до позашкільної діяльності за різними напрямками, які класифікуються наступним чином: дозвілля, відпочинок, розвиток творчості, інтелекту; спортивні об’єднання; благодійні організації та фонди, що займаються соціальним захистом та роботою з інвалідами; професійні і корпоративні об’єднання; військово-патріотичні об’єднання; національно-культурні та релігійні; правозахисні; політичні; екологічні.

Останні роки все ясніше бачимо зближення громадських та державних структур, що займаються дозвіллевою діяльністю. Зараз немає потреби створювати єдину дитячу організацію, подібну піонерській, яка б уніфікувала всі елементи виховання молодого покоління і була б підлеглою державі і проводила б державну політику. Зростання кількості дитячих громадських клубів, майстерень, груп та студій можна оцінити як явище тільки позитивне. Тих, хто має справу з додатковою освітою, переконувати ні в чому немає

потреби. Сучасна соціалізація дітей та молоді дає нам шанс виховати нову людину, громадянина, які зможуть у майбутньому припинити демографічний спад, адже вони будуть керувати Україною і визначати в ній все. Старшому поколінню непогано було б за допомогою нових законів справитися з відомчою роз'єднаністю та сконструювати механізм, що дозволить всім зацікавленим у соціальному захисті дітей, правоохоронним органам діяти в інтересах дітей та молоді повсюдно, а не битися за один й той же рядок в бюджеті. Верховна Рада повинна у законодавчому порядку регламентувати життя молодої людини за схемою „школа – дозвілля трудова діяльність –”, забезпечивши пільги благодійним організаціям або особам, які б виділяли кошти для профілактики безнадійності та бездоглядності, зобов'язавши бюджетні організації безкоштовно віддавати дітям із неблагополучних сімей частину квитків або абонементів до культурних, оздоровчих, дозвіллевих закладів та ввести заборону на використання не за призначенням турбаз, молодіжних і дитячих клубів, центрів та інших об'єктів соціального виховання.

Ми очікуємо в майбутньому зростання дозвіллево–освітніх закладів всіх типів. Цьому є об'єктивні причини – значний педагогічний потенціал, ентузіазм викладачів, вчителів, необхідність уведення факультативних занять з поглиблення знань для дітей з окремих предметів. І що головне та дуже суттєве – збереження доступності та безкоштовності додаткової освіти для всіх. І тим не менше, навіть за самими оптимістичними підрахунками, залучити до позашкільної діяльності можна буде тільки половину сучасних дітей та підлітків. Без державної фінансово-нормативної підтримки бути достатньо сильними та небезпечними суперниками вулиці та криміналу позашкільні заклади не зможуть.

Сучасні підлітки дорослішають скоріше своїх однолітків кінця 80-х. Якщо раніше молоді люди обирали свій життєвий шлях до 17–18 років, то у теперішніх 14-15 річних (переважно у мегаполісах) вже сформовано своє уявлення про майбутнє. Вони розуміють, що в першу чергу повинні розраховувати на власні сили. Серед них багато цілеспрямованих, працюючих над собою молодих людей. А ті, хто не зумів вчасно самовизначитися, у компаніях грають роль статистів, а у житті часто залишаються поза справами. Для однолітків, що самоутверджуються, характерна стійкість до нікотину, алкоголю та наркотиків. У той же час такі підлітки більш тривожні, неспокійні, частіше схильні до страху опинитися неспроможними у коханні, навчанні або на робочому місці.

Сучасне життя відбирає у підлітків віру в людей. Порівняння „довірливий, як дитина” зараз не припустимо: добре, якщо в умовах кризи довіри дитина має одну–дві прихильності, звертаючи свою любов до когось із членів сім’ї або найближчого оточення. Крім того, їм властиві елементи прагматизму, часто вони цинічні, агресивні. У підлітків часто зустрічаються спалахи імпульсивності. Це вік емоційної нестійкості та боротьби мотивів. Допитливість примушує їх з жадобою поглинати великі зливи інформації, яку вони отримують на уроках, у процесі спілкування, із книг, мас–медіа. Але запитайте середньостатистичну молоду людину про те, що є предметом його роздумів, попросіть назвати книгу, прочитану їм для душі, то не отримаєте відповіді. На це просто немає часу. Між тим інформаційне перевантаження призводить до швидкої втомлюваності. Якщо ж підліток не знайомий із соціально прийнятими формами виходу агресії, не може самостійно організувати свою діяльність, його „наставником” може стати ТБ. У рекламних цілях автори телепродукції свідомо акцентують увагу на нестандартності дій акторів – товари (фільми) повинні запам’ятовуватися. Але глядачі–підлітки мимоволі примірюють на себе багаторазово зрежисовані вчинки героїв, які у їх свідомості закріплюються як соціально припустимі норми. Закон України „Про телебачення і радіомовлення” (підписаний Президентом України 21 грудня 1993 року № 3759–ХП) Статтею 41 захищає права неповнолітніх телеглядачів і радіослухачів: „Передачі (фільми), що можуть завдати шкоди фізичному, психічному, моральному розвитку неповнолітніх, забороняються” [1, С. 244]. Цим же Законом попереджається, що не допускається демонстрування на каналах мовлення фільмів, що мають обмеження глядацької аудиторії, без обов’язкового попередження про ці обмеження у програмах телепередач та перед демонструванням цих фільмів [там само].

Чи можна стверджувати, що діти зараз менше займаються спортом? Спортивні секції, гуртки – все є. Фізична культура і спорт відіграють важливу роль у формуванні, зміцненні, збереженні здоров’я громадян, підвищення працездатності та збільшення тривалості активного життя. Але дуже мало уваги приділяється фізичному вихованню в сім’ях, середніх загальноосвітніх, професійних навчально–виховних і вищих навчальних закладах. Тому перевага у багатьох випадках віддається цільовому дозвіллю. Ще декілька років тому кожна дитина могла перерахувати біля 15 улюблених рольових ігор, які займали її та однолітків. На жаль, „дворова” гра як вид дозвілля поступово вмирає. Сучасні діти віддають перевагу універсальній гімнастиці для розуму та тіла, що розвиває рушійну активність, тренує адекватну

поведінкову реакцію, що вчить гасити конфлікти та виражати свої побажання, вузьку спеціалізацію дозвілля, наприклад, гру в теніс або плавання. Свій вибір вони пояснюють так: це престижно, такі заняття можуть знадобитися у майбутньому. Жвавих, рушійних ігор сучасні діти майже не знають. Зате годинами сидять біля комп'ютера або телевізора, зостаючись наодинці із собою. І як наслідок: втрата здатності прогнозувати свої вчинки та поведінку.

Підлітковий вік завжди був складним періодом життя. У спілкуванні з підлітками необхідна особлива чуттєвість, увага, знання індивідуальних особливостей поведінки. Кожен з нас може внести у процес соціального виховання свою позитивну долю, якщо ми не хочемо, щоб нам на зміну прийшли апатичні статисти, соціально не розвинуті, зомбовані рекламою і не здатні до створення сім'ї та творчої діяльності. Дорослі мають змогу допомогти їм зорієнтуватися у світі дозвілля. Саме від тих, хто буде поруч, залежить, чи вважатиме підліток за краще полежати з банкою пива перед телевізором чи віддасть перевагу участі у авторалі, змаганнях на швертботах, футбольному матчі або занятті у літстудії чи театральному гуртку. Необхідно вкладати кошти у навчання дітей, дозвілєву сферу, стабілізувати зарплату батькам. Кошти, витрачені сьогодні на розвиток гуртків, секцій, організацію оздоровчих таборів, підтримку педагогів-організаторів з лихвою повернуться через кілька років.

Чи залежить „проблемність” підлітка від ступеню його „занедбаності” у сім'ї, адже не секрет, що батьки цілими днями заробляють, а діти віддані собі на вулиці? Насправді „занедбаність” дитини прямо не залежить від зайнятості батьків. Дійсно, батьки можуть бути з ранку до вечора на роботі, а їх дитина читає книжки, захоплюється прекрасним, займається самоосвітою, навіть обіди їм готує. Буває навпаки: мати сидить вдома цілими днями і стереже доньку, щоб вона не крала. Все залежить від глибинних відношень у сім'ї, від „сімейного сценарію”, який у кожному окремому випадку унікальний. Але нерідко батьки самі провокують дитину і вона попадає до „пастки”. Необережний вислів про те, що будеш робити так і так, то попадеш до тюрми або станеш наркоманом, може штовхнути дитину до „обійм” вулиці. Ми знаємо, що підлітки часто роблять наперекір батькам. У результаті суспільство отримує неповнолітнього наркомана або хулігана.

Але у розвитку кожного суспільства життя родини є важливим соціальним інститутом, в основу якого покладена система шлюбних і родинних, господарських і правових, моральних і психологічних зв'язків між людьми. Негативні процеси, пов'язані з трансформацією українського суспільства, ускладнюють становище сім'ї, негативно позначаються на

основних її функціях – економічній, репродуктивній та виховній. Це і призводить до того, що дедалі більше сімей обирають бездітність або відкладають народження дітей чи обмежуються народженням однієї дитини, зменшується кількість зареєстрованих шлюбів, високим залишається показник розлучень. Сім'я не в змозі реалізувати належною мірою свої можливості життєзабезпечення та виховання дітей, їх оздоровлення і лікування, набуття освіти і спеціальності, духовного і культурного розвитку. Знижується відповідальність батьків за долю дітей, їх матеріальне і духовне благополуччя, зазнає негативної трансформації виховна функція сім'ї, зростає дитяча бездоглядність, злочинність, проституція та соціальне сирітство. Програма „Українська родина” (схвалена Постановою Кабінету Міністрів України від 14 березня 2001 р. № 243) розроблена з метою поліпшення становища сім'ї, демографічної та соціальної ситуації в країні, підвищення рівня духовних, моральних цінностей і авторитету української родини, створення сприятливих умов для її всебічного розвитку як основи суспільства і держави. Одним із основних завдань програми є „...створення сприятливих умов для повноцінного морально–психологічного, соціального, культурного і духовного розвитку сім'ї, гармонізації взаємовідносин поколінь” [там само, С. 322–323].

Протягом останніх років учасники багатьох публічних заходів, присвячених проблемам дитинства, марно намагаються виявити соціальний інститут, на який можна було б покласти відповідальність за виховання наших дітей та організацію їх дозвілля. Ні школа, ні сім'я з цими обов'язками не справляються. Вчителів у більшості турбують питання успішності своїх учнів. Батьки занепокоєні роботою. У кращому випадку, стараючись зайняти свою дитину у позаурочний час, пропонують їй відвідувати заклади додаткової освіти. Діти, які не мають яскраво виражених творчих здібностей і ті, які із–за фінансових нестач сім'ї не можуть ходити до улюбленої секції, проводять час на вулиці. керівники дозвіллевих клубів відмічають тенденцію зросту кількості дітей та підлітків за останні 2 роки. Завсідниками клубів за місцем проживання є 25 відсотків юнацтва. Основна функція дозвіллевих клубів – комунікативна. Як правило, вони проводять психологічні консультації, організують кімнати спілкування, заняття літературною, художньою, музичною, театральною творчістю, працюють туристичні, краєзнавчі, екологічні, спортивні секції. Але на відміну від спортивної або художньої школи, де дитині необхідно показати свої досягнення, тут найважливішим є процес спілкування різних за віком підлітків, заняття ж є засобом його реалізації.

Отже, організація дозвіллевої діяльності є однією із соціальних умов захисту дітей у сучасних умовах. Але, як вказувалося на початку статті,

проведення різноманітних заходів неможливе без фінансово–законодавчої бази. Професійна соціально–педагогічна робота вміщує у собі оптимальне вирішення питань „профілактики захворювань” з „лікуванням соціальних хвороб” дітей, молоді та їх сімей. Сучасні позашкільні соціально-культурні заклади повинні стати профілакторіями соціальної невдоволеності дітей, підлітків та молоді, бо через них вони можуть отримати найбільш кваліфікований соціально-дозвілєвий захист та правову підтримку.

Література

1. Збірник міжнародних документів та нормативно–правових актів України з питань соціально–правового захисту дітей / М-во юстиції України; Редкол.: С.Р. Станік (голова) та ін. – 2–ге вид., допов. – К.: Логос, 2001. – 595 с.
2. Соціальна педагогіка. Навчальний посібник / За ред. А.Й.Капської. – К., 2000. – 264 с.
3. Діти та засоби масової інформації. – К., ЮНІСЕФ. Видання здійснене в рамках проекту „Діти та ЗМІ”, який проводила Міжнародна організація „Дитячий культурно-просвітницький центр” (FYCE) за підтримки Дитячого Фонду ООН в Україні (ЮНІСЕФ), 2002. – 28 с.

*Корнєщук В.В., Марар Ю.О.
Одеський Інститут Сухопутних військ*

ВІЙСЬКОВА ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ І ГОТОВНІСТЬ ДО НЕЇ

Специфіка професії офіцера полягає в тому, що його навчання, виховання, вся службова діяльність в мирний час спрямовані на те, щоб в умовах війни він проявив себе умілим, всібічно підготовленим організатором і керівником бойових дій. Саме це визначає зміст навчання у вищих військових закладах освіти.

Як відомо, навчальний процес у військових освітніх закладах – це система організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту вищої освіти на певному освітньо-кваліфікаційному рівні на підставі державних стандартів вищої освіти та кваліфікаційних вимог Міністерства оборони України до військового фахівця з кожної спеціальності.

Під час військово-професійної підготовки майбутні офіцери повинні глибоко вивчити матеріал, передбачений навчальними програмами різних дисциплін, а також отримати досвід самостійного нарощування набутих знань.